

Sygn. akt II Ca 1251/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 grudnia 2013r.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu II Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie następującym:

Przewodniczący- Sędzia SO Lidia Mazurkiewicz Morgut

Sędzia SO Monika Kuźniar (spr.)

Sędzia SO Jolanta Burdukiewicz Krawczyk

Protokolant: Elżbieta Biała

po rozpoznaniu w dniu 10 grudnia 2013r. we Wrocławiu

na rozprawie

sprawy z powództwa A. K. (1) i E. W.

przeciwko L. B.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Rejonowego w Oławie

z dnia 17 lipca 2013r.

sygn. akt I C 684/12

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanej na rzecz każdej z powódek po 300 zł kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt II Ca 1251/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Rejonowy w pkt I zasądził od pozwanej L. B. na rzecz powódki A. K. (1) kwotę 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 3 kwietnia 2012r.; w pkt II zasądził od pozwanej L. B. na rzecz powódki E. W. kwotę 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 2 kwietnia 2012 r.; w pkt III oddalił dalej idące powództwo; w pkt IV koszty zastępstwa procesowego pomiędzy stronami wzajemnie zniósł; w pkt V zasądził od powódki E. W. na rzecz pozwanej kwotę 17,50 zł kosztów procesu; w pkt VI zasądził od powódki A. K. (1) na rzecz pozwanej kwotę 392,50 zł kosztów procesu; w pkt VII nakazał pozwanej, aby uiściła na rzecz Skarbu Państwa kwotę 70,03 zł kosztów opinii biegłego oraz kwotę 375 zł opłaty sądowej; w pkt VIII nakazał powódce A. K. (1), aby uiściła na rzecz Skarbu Państwa z zasądzonego roszczenia kwotę 375 zł opłaty sądowej.

Rozstrzygnięcie zapadło w oparciu o następujące ustalenia stanu faktycznego.

W dniu 15 maja 2010 r. zmarła H. K., zaś spadek po niej na podstawie testamentu notarialnego z dnia 22 lipca 2008r. nabyła wnuczka L. B.. Z wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku pozwana wystąpiła do Sądu Rejonowego w Oławie

w dniu 26 września 2011r., powołując się w uzasadnieniu na testament notarialny z dnia 22 lipca 2008r. W toku postępowania testament z 22 lipca 2008r. nie był kwestionowany. H. K. zmarła będąc wdową. Miała dwie córki: J. N. i A. K. (2), która zmarła w dniu 12 grudnia 2007 r. A. K. (2) miała dwoje dzieci: syna D. K. i córkę E. W.. D. K. zmarł w dniu 6 grudnia 2007 r. pozostawiwszy jedno dziecko – A. K. (1), urodzoną w dniu (...) H. K. była współwłaścicielką (na prawach małżeńskiej wspólności ustawowej) nieruchomości zabudowanej, położonej w J., obejmującej działkę nr (...), dla której Sąd Rejonowy w Oławie prowadzi księgę wieczystą nr (...). Dział czwarty księgi wieczystej nr (...) nie zawiera wpisów. Udziały H. K. i K. K. w majątku wspólnym są równe. Wartość udziału 1/2 we współwłasności nieruchomości zabudowanej, położonej w J., obejmującej działkę nr (...), według stanu na dzień otwarcia spadku, wynosi 54.750 zł. Kształt działki jest nieregularny, co kwalifikuję tę cechę nieruchomości jako dostateczną. Po otwarciu spadku w budynku znajdującym się na obszarze spadkowej nieruchomości rozpoczęto budowę łazienki i wygładzono oraz pomalowano ściany w pokojach. Pismem z dnia 9 marca 2012 r. pełnomocnik A. K. (1) wezwał pozwaną do zapłaty 15.000 zł zachowku, w terminie 3 dni. Odpowiedzi pełnomocnik L. B. udzielił w piśmie z dnia 30 marca 2012 r. Pismem z dnia 9 marca 2012 r. pełnomocnik E. W. wezwał pozwaną do zapłaty 15.000 zł zachowku, w terminie 3 dni. Wezwanie to doręczono L. B. w dniu 29 marca 2012 r. L. B. jest osobą bezrobotną. Pozwana utrzymuje się z zarobków męża prowadzącego działalność gospodarczą i osiągającego dochody rzędu 2.000 – 3.000 zł miesięcznie. Oprócz nieruchomości spadkowej pozwana, wraz z małżonkiem, jest współwłaścicielką sąsiedniej nieruchomości, o wartości około 150.000 – 200.000 zł. L. B. jeszcze przez ponad rok spłacać będzie kredyt hipoteczny. Jest również zadłużona z tytułu kredytu na rachunku obrotowym. Spośród czwórki dzieci pozwanej tylko jedna córka pozostaje na jej utrzymaniu. Troje dzieci pracuje i utrzymuje się samodzielnie.

Ustalając datę biegu odsetek od zasądzonych kwot, Sąd Rejonowy wskazał, że świadczenie wynikające z roszczenia o zachowek powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. Ponieważ do pozwu nie dołączono dowodu doręczenia wezwania do zapłaty skierowanego w imieniu A. K. (1), za datę doręczenia tego pisma Sąd przyjął dzień sporządzenia repliki na to wezwanie. Odpowiedzi tej pełnomocnik L. B. udzielił natomiast w piśmie z dnia 30 marca 2012 r. Skoro spadkobierczyni wezwana została do zapłaty w terminie 3 dni, odsetki ustawowe przysługują A. K. (1) od dnia 3 kwietnia 2013 r. Pismem z dnia 9 marca 2012 r. pełnomocnik E. W. wezwał pozwaną do zapłaty 15.000 zł zachowku, w terminie 3 dni, wezwanie to doręczono L. B. w dniu 29 marca 2012 r., odsetki w przypadku drugiej powódki liczone być powinny od 2 kwietnia 2013 r.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia w części dotyczącej wymagalności roszczenia dochodzonego pozwem wniosła pozwana, domagając się zmiany wyroku w pkt I poprzez zasądzenie od pozwanej L. B. na rzecz powódki A. K. (1) kwoty 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 17 lipca 2013r. oraz w pkt II poprzez od pozwanej L. B. na rzecz powódki E. W. kwoty 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 17 lipca 2013r, tj. od daty wydania wyroku.

W razie nieuwzględnienia powołanych wniosków przez Sąd, pozwana wniosła z ostrożności procesowej o zmianę wyroku w pkt I poprzez zasądzenie od pozwanej L. B. na rzecz powódki A. K. (1) kwoty 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 22 stycznia 2013 r. oraz w pkt II poprzez od pozwanej L. B. na rzecz powódki E. W. kwoty 6.843,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 22 stycznia 2013 r, tj. od daty nadesłania przez biegłego sądowego opinii dotyczącej wartości nieruchomości.

Sądowi I instancji zarzuciła błędne zastosowanie art. 991 k.c. w zw. z art. 481 k.c., tj. zasądzenie odsetek od zachowku za okres sprzed ustalenia jego wysokości, czyli za okres nie stanowiący opóźnienia w spełnieniu świadczenia oraz błędne zastosowanie art. 455 k.c. poprzez błędne przyjęcie, iż świadczenie miało być spełnione niezwłocznie po wezwaniu do zapłaty, a nie po wydaniu opinii przez biegłego.

W odpowiedzi na apelację powódki wniosły o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz każdej z powódek kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanej nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Odwoławczy w pełni akceptuje stanowisko Sądu I instancji w zakresie orzeczenia o odsetkach.

Zgodzić należy się ze Skarżącą, że zarówno doktryna, jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych dotyczące kwestii biegu odsetek od roszczenia o zachówek w istocie nie jest jednolite. Występują w nim co najmniej dwa stanowiska dotyczące określenia wymagalności świadczenia z tytułu zachowku.

Wedle pierwszego z tych stanowisk, roszczenie o zachówek jest roszczeniem bezterminowym i jego wymagalność należy ustalić w oparciu o regułę z art. 455 k.c. Nie jest tutaj właściwa, jako chwila wymagalności tego roszczenia, ani data otwarcia spadku, ani też chwila ogłoszenia testamentu. Wedle tego stanowiska, odsetki ustawowe za opóźnienie należą się dopiero od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku (patrz np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 23.03.2007 r., VI Ca 1285/06, Lex Polonica 1867204).

Drugie stanowisko podkreśla, że skoro ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz obliczenie zachowku następuje według cen z chwili orzekania o roszczeniu o zachówek, to odsetki od tak ustalonego świadczenia pieniężnego powinny być naliczane dopiero od daty wyrokowania w sprawie, skoro dopiero z tym momentem roszczenie o zapłatę - tak ustalonej kwoty – stało się wymagalne (patrz np. wyrok S.A. we Wrocławiu z dnia 02.03.2012 r., I ACa 110/12, Lex 1129357). Powyższe stanowisko znajduje oparcie przede wszystkim w uchwale SN z 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, OSNC 1985/10/147 (też wyrok SN z 25.05.2005 r., I CK 765/04, Lex 180835, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 listopada 1997 r., I ACa 69/97, LEX nr 34066).

W doktrynie dopuszcza się stosowanie przez analogię przepisów o odpowiedzialności odszkodowawczej, na tle uchwały z 26 marca 1985 r., poprzez odwołanie do treści art. 363 § 2 k.c. wedle którego jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wartość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania, chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili. Przyjmuje się, że zasądzenie odszkodowania według cen z daty wyrokowania może uzasadniać przyznanie odsetek dopiero od tej daty (patrz też wyrok SN z 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 158).

Przyjmuje się ponadto, że skoro przepisy prawa spadkowego, odnoszące się do ustalenia zachowku, milczą na ten temat, należy uznać, że sąd ma raczej większą niż mniejszą kompetencję do ustalania miarodajnej dla określenia wartości spadku chwili.

W wyroku z dnia 10 października 2008 r. (II CNP 35/08 LEX nr 560540) Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że roszczenie o zachówek powstaje z chwilą stwierdzenia nabycia spadku. Przy obliczaniu wartości stanu czynnego spadku nie uwzględnia się pożytków (zarówno naturalnych jak i cywilnych), które powstały po otwarciu spadku. W zamian za to, uprawniony do zachowku może za czas od chwili wymagalności roszczenia o zachówek żądać odsetek (por. J. Gwiazdomorski, Prawo spadkowe w zarysie, PWN, Warszawa 1985, s. 275). Można zatem bronić również poglądu, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne z chwilą stwierdzenia spadku.

Sąd Odwoławczy w niniejszym składzie stoi na stanowisku, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne według ogólnych reguł wskazanych w art. 455 k.c. Przypomnieć należy treść przepisu art. 481 § 1 k.c. wedle którego jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania (art. 455 k.c.).

Nie można zgodzić się z poglądem Skarżącej, że odsetki od uwzględnionego roszczenia o zachówek należą się zawsze od dnia wyrokowania ze względu na konstytutywny charakter tego orzeczenia.

Stanowisko o konstytutywności orzeczenia zachowkowego prezentowane było m.in. przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 18 listopada 1997 r., I ACa 690/97, Apel.-W-wa 1998, nr 4, poz. 35). Niemniej jednak, w

późniejszym orzeczeniu – tj. w wyroku z dnia 23 października 2012 r. (sygn. akt I ACa 460/12, LEX nr 123823), Sąd ten zajął odmienny pogląd, przyjmując że ze względu na deklaratoryjny charakter orzeczenia w przedmiocie zachowku, odsetki za opóźnienie należą się od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty. Ten drugi pogląd prezentowany jest także przez Sąd Najwyższy, a także przez Sąd Apelacyjny w Katowicach czy Sąd Apelacyjny w Białymstoku (por. wyroki SN z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10, Lex nr 942800 oraz z dnia 17 kwietnia 2009 r., III CSK 298/08, LEX nr 942800, a nadto wyrok SA w Katowicach z dnia 7 czerwca 2013 r., I ACa 183/13, LEX nr 1342243 oraz wyrok SA w Białymstoku z dnia 10 stycznia 2013 r., I ACa 688/12, LEX nr 1267187).

Zważyć należy, że – jak wyżej wskazano - obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek należy do długów spadkowych, powstających z chwilą otwarcia spadku (art. 991 i n. k.c.). Natura prawna długu z tytułu zachowku nie różni się zasadniczo od innych długów spadkowych, o jakich mowa w art. 922 § 3 k.c., z tym jedynie, że w sposób odmienny ustawodawca ukształtował zakres odpowiedzialności, co wynika z treści przepisu art. 1000 § 2 k.c. W tej sytuacji wymagalność tego długu wynika z zasad ogólnych, zawartych art. 455 k.c. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 lutego 2013 r. I ACa 1156/12 LEX nr 1289499).

O deklaratoryjnym charakterze orzeczenia zachowkowego przemawia zatem to, że roszczenie o zachówek należy do kategorii długów spadkowych, co oznacza, że dług spadkowy nie powstaje z chwilą wyrokowania przez Sąd, lecz - z chwilą otwarcia spadku. Natomiast, jego konkretyzacja co do kwoty zachodzi dopiero w chwili wyrokowania.

Zważyć należy, że kwestia konkretyzacji kwoty nie jest jednak zbieżna z kwestią wymagalności roszczenia. Jeżeli powód dochodzi roszczenia o zachówek, którego wysokości nie precyzuje w wezwaniu do zapłaty, bądź określa ją na poziomie niższym niż ustalony następnie przez Sąd, wówczas nie można mówić o tym, że odsetki biegną od momentu wezwania do zapłaty. Natomiast nie sposób odmówić powodowi odsetek od kwoty, o którą wezwał pozwanego przed wyrokowaniem, a (często długotrwałe, ze szkodą dla powoda) postępowanie sądowe potwierdziło wysokość żądanej kwoty.

Nie ulega wątpliwości, że zachówek jest od początku długiem pieniężnym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 248/98, Lex nr 898244), a przepisy nie określają terminu wymagalności roszczenia z tytułu zachowku, wobec czego powinno ono zostać spełnione przez zobowiązanego, zgodnie z art. 455 k.c., niezwłocznie po wezwaniu przez uprawnionego do zachowku. Ustalenie jego wysokości w postępowaniu na podstawie cen obowiązujących w chwili wyrokowania (por. uchwała w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, zasada prawna, z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, OSNC 1985, Nr 10, poz. 147) nie przesądza o tym, że w każdym przypadku, od tej daty dopiero będą przysługiwały odsetki na rzecz uprawnionego.

W judykaturze przyjmuje się, że o stanie opóźnienia zobowiązania z tytułu zachowku można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku. Może to więc nastąpić także w dacie poprzedzającej chwilę wyrokowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2013 r. II CSK 403/12, LEX nr 1314389 oraz z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10, ibidem). Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 17 kwietnia 2009 r. (III CSK 298/08, OSNC - ZD 2009, nr 4, poz. 107) ostatecznie żądana i zasądzona przez sąd wysokość zachowku nie ma znaczenia dla wymagalności samego roszczenia. Za takim stanowiskiem przemawia również deklaratoryjny charakter orzeczenia o należnym zachowku, który sprawia, że zobowiązanie o charakterze bezterminowym przekształca się w zobowiązanie terminowe w wyniku wezwania wierzyciela do spełnienia świadczenia skierowane do dłużnika (art. 455 k.c.), a wyrok sądowy potwierdza tylko zasadność tego wezwania wskutek istniejącego wcześniej zobowiązania do świadczenia zachowku. Takí punkt widzenia potwierdza też orzecznictwo na tle innych rozstrzygnięć o deklaratoryjnym charakterze (zob. wyrok SN z dnia 22 lutego 2007 r., I CSK 433/06, Lex nr 274209 i wyrok SN z dnia 28 czerwca 2005 r., I CK 7/05, niepubl.).

Dlatego, Sąd Okręgowy przyjął, że okoliczności przedmiotowej sprawy, w tym wezwanie pozwanej do zapłaty, pozwalały przyjąć, że pozwana pozostawała w opóźnieniu w datach ustalonych przez Sąd Rejonowy. Tym samym, rozstrzygnięcie w przedmiocie odsetek ustawowych uznać należało za prawidłowe. W niniejszej sprawie powódki

wzywały pozwaną do zapłaty kwoty dwukrotnie wyższej niż ustalona przez Sąd I instancji w zaskarżonym orzeczeniu. Dochodziły zatem całości zachowku i z tego względu zmiany w zakresie żądanej kwoty w istocie nie były zmianami co do roszczenia o zachowek (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2009 r. III CSK 298/08 LEX nr 510973, OSP 2011/11/113, OSNC-ZD 2009/4/107, M.Prawn. 2010/11/637).

Skoro zaś roszczenie o zachowek powstało z chwilą otwarcia spadku, a zostało skonkretyzowane z chwilą doręczenia pozwanej wezwania do zapłaty, apelacja nie mogła zostać uwzględniona również w zakresie alternatywnie zgłoszonych przez pozwaną wniosków o ustalenie początku biegu terminu naliczania odsetek na dzień wyliczenia przez biegłego sądowego wartości nieruchomości wchodzącej w skład spadku. Z tych względów wymagalność roszczenia o zachowek w niniejszej sprawie winna być liczona odpowiednio od 2 i 3 kwietnia 2012r., jak słusznie stwierdził Sąd Rejonowy. W wezwaniu tym powódki określiły konkretnie i precyzyjnie wysokość żądania. Pozwana zaś nie kwestionowała dnia doręczenia jej wezwania do zapłaty.

Mając powyższe na uwadze Sąd Odwoławczy na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację pozwanej jako bezzasadną, o czym orzeczono jak w pkt I sentencji.

Orzeczenie o kosztach postępowania odwoławczego, zawarte w pkt II sentencji zapadło w oparciu o przepis art. 98 k.p.c., zgodnie z wynikiem postępowania. Zasądzona na rzecz każdej z powódek kwota 300 zł stanowi koszty zastępstwa procesowego wyliczone w oparciu o § 6 pkt 3 oraz § 13 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.